

ПЕРЕДАЧА АНГЛІЙСЬКИХ ДІСПРИКМЕТНИКІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Болдирева А. Є., Яровенко Л. С.

ВСТУП

У багатьох європейських мовах, включаючи й англійську, існують так звані неособові форми дієслова, що поєднують властивості дієслова та імені. До них належать інфінітив, дієприкметник та герундій. Їх називають неповноцінними або частковими дієсловами, тому що вони не здатні самостійно виконувати низку базових дієслівних функцій та не володіють повним набором дієслівних характеристик. Так, наприклад, неособові форми дієслова не можуть виступати самостійним присудком, а можуть бути лише його частиною. Крім того, вони не узгоджуються з підметом речення в особі та числі. Інфінітив, дієприкметник та герундій не мають і властивих для дієслова часових форм, хоч вони й здатні виражати часові відношення.

Неособові форми дієслова широко використовуються і в усному, і в писемному мовленні та дозволяють описати складну ситуацію, в якій діють декілька учасників, засобами простого речення. Тим самим вони є ефективним та компактним засобом передачі інформації. Володіння такими формами дозволяє вдосконалити мовлення, суттєво урізноманітити репертуар мовних засобів, що використовуються.

Специфіка неособових форм дієслова та відсутність їх повних аналогів в українській мові являють певні труднощі в їх вивченні та перекладі. Саме тому вивчення, системний опис, аналіз особливостей їх перекладу є актуальним у сучасному перекладознавстві. Дана стаття присвячена розгляду однієї з неособових форм дієслова в англійській мові – дієприкметника, вивчення закономірностей його перекладу українською мовою на матеріалі двох фантастичних оповідань відомого американського письменника ХХ століття, чоловіка, що вважається класиком наукової фантастики, лауреата Пулітцеровської та деяких інших літературних премій, Р. Бредбері «Усмішка» й «Лід і вогонь» та їх перекладу українською мовою, виконаного Я. Веприяком та О. Радчук відповідно.

1. Визначення та функції дієприкметників у реченні

Дієприкметник є однією з трьох неособових форм дієслова, серед яких є також герундій та інфінітив. Неособові форми дієслова мають низку особливостей, що потребує уважного до них підходу під час перекладу.

Неособові форми дієслова відрізняються від особових форм перш за все тим, що вони не мають категорій числа, особи та способу. Саме тому неособові форми дієслова не можуть узгоджуватися з підметом і внаслідок цього самостійно ніколи не виступають у функції простого присудка.

Іншою спільною особливістю неособових форм дієслова є те, що категорія часу в них має відносний характер, тобто їхні часові відмінності отримують значення лише у зіставленні з часом особливої форми присудка даного речення.

Внаслідок особливостей свого виникнення та історичного розвитку неособові форми дієслова близько стикаються з недієслівними категоріями та виявляють тісний зв'язок: герундій та інфінітив – з іменником, дієприкметник – з прикметником.

В українській мові дієприкметник, як і дієприслівник, розглядається або в складі форм дієслова, або відноситься до змішаних частин мови, або вважається окремою частиною мови, або включається в прикметник.

Такі українські дослідники, як О.М. Авраменко та М.Б. Блажко, І.П. Ющук, називають дієприкметник особливою формою дієслова¹, неособовою формою дієслова².

Дієприкметник – це неособова форма дієслова, що поєднує властивості дієслова та прикметника чи прислівника.

Дієслівними характеристиками дієприкметника є:

1) наявність аспектичних форм (*Indefinite (Simple), Perfect*) та форм стану (*Active, Passive*);

2) здатність приймати після себе прямиий додаток (*conducting an experiment*);

3) здатність сполучатися з прислівником (*snoring loudly*).

Іменною характеристикою дієприкметника є здатність виступати означенням при іменнику (*sleeping kids, fallen leaves*).

Аналогом англійського дієприкметника в українській мові є дієприкметник та дієприслівник³.

¹ Авраменко О.М., Блажко М.Б. Українська мова та література: Довідник. К.: Грамота. 2015. 560 с.

² Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. К.: Освіта. 2002. 254 с.

³ Нагорная А.В. Неличные формы английского глагола. Москва : АЙРИС-пресс. 2015. 96 с.

Перехідні дієслова мають дві форми дієприкметника дійсного стану та три форми дієприкметника пасивного стану⁴:

	Active	Passive
Present	<i>asking</i>	<i>being asked</i>
Past	-	<i>asked</i>
Perfect	<i>having asked</i>	<i>having been asked</i>

Неперехідні дієслова мають три форми дієприкметника дійсного стану:

	Active
Present	<i>coming</i>
Past	<i>come</i>
Perfect	<i>having come</i>

Взагалі розрізняють *Participle I* та *Participle II*, які також називаються *Present Participle* and *Past Participle*.

Participle I (дієприкметник I) може бути утворено від будь-якого дієслова (перехідного та неперехідного). Найбільш поширеною формою дієприкметника є проста (неперфектна) форма дійсного стану, так звана *-ing* форма. Проста форма *Participle I* виражає дію, що відбувається одночасно з дією, що виражена дієсловом-присудком. Перфектна форма *Participle I* виражає дію, що попереджує дію, виражену дієсловом-присудком.

Participle I виконує в реченні функції обставини та означення.

Participle II (дієприкметник II) також може бути утворено від будь-якого дієслова (перехідного та неперехідного): *taken* – *отриманий* (від перехідного дієслова), *swum* – немає відповідності в українській мові (від неперехідного дієслова).

Проте самостійно вживатися може тільки *Participle II*, що утворено від перехідних дієслів. Це пояснюється тим, що *Participle II*, як правило, має пасивне значення.

Форми *Participle II* незмінні, тобто не мають ні часових, ні станових, ні видових відмінностей.

Participle II у реченні виконує функції означення, іменної частини складеного іменного присудка, частини присудка, обставини.

Дієприкметники можуть уживатися в реченні як препозитивно до дієслова чи іменника, якщо вони не мають залежних від них слів. Поєднуючи в собі дієслівні й іменні риси, дієприкметник у препозиції може наближатися до прикметника. За наявності залежних слів вся

⁴ Качалова К.Н., Израйлевич Е.Е. Практическая грамматика английского языка. Москва: ЮНВЕС. 1995. 555 с.

конструкція з дієприкметником знаходиться в постпозиції та створює дієприкметниковий зворот.

There were stone steps leading to the terrace.

У функції обставини дієприкметники також можуть мати при собі залежні слова, створюючи дієприкметникові звороти, та ставляться в препозиції чи постпозиції.

Roy was standing at his upright desk, reading a manuscript.

Дієприкметники можуть також входити до складу дієприкметникових конструкцій:

1) об'єктного дієприкметникового звороту (*the Objective Participial Construction* або *the Objective-with-the-Participle I, II Construction*);

2) суб'єктного дієприкметникового звороту (*the Subjective Participial Construction* або *the Subjective-with-the-Participle I Construction*);

3) абсолютного, або незалежного дієприкметникового звороту (*the Absolute Participial Construction*).

Таким чином, як можна побачити, спостерігається деяка термінологічна плутанина: дієприкметниковими зворотами називають як дієприкметники із залежними словами, так й цілі конструкції з ними. Щоб уникнути цієї плутанини, в нашій статті ми будемо розмежовувати поняття дієприкметникових зворотів, тобто дієприкметників із залежними словами, і дієприкметникових конструкцій, до яких відносяться об'єктний, суб'єктний та абсолютний дієприкметникові звороти.

2. Переклад дієприкметників

Як відмічають К.Н. Качалова та Є.Є. Ізрайлевич, переклад з мови на мову залежить від функцій, що виконують дієприкметники в реченнях.

Володіючи властивостями *прикметника*, дієприкметник служить означенням до іменника. У цій функції це відповідає українському дієприкметнику.

Володіючи властивостями *прислівника*, дієприкметник служить обставиною, що означає дію, виражену присудком. У цій функції він відповідає українському дієприслівнику.

Володіючи властивостями *дієслова*, дієприкметник може мати додаток, може визначатися прислівником та мати форми часу (теперішнього та минулого) і стану (активного та пасивного).

Водночас, говорячи про форми дієприкметника в українській мові, можна зазначити такі:

1) активний дієприкметник теперішнього часу недоконаного виду: *квітучий, працюючий, зеленіючий*;

2) активний дієприкметник минулого часу доконаного виду: *зниклий, позеленілий, розквітлий*;

3) пасивний дієприкметник минулого часу доконаного та недоконаного виду: *политий, збентежений*.

Активні дієприкметники в українській мові творяться не від усіх дієслів і живаються (особливо дієприкметники недоконаного виду) рідко. Натомість використовують різні інші засоби, а саме:

а) іменники: *До уваги працівників другої зміни*.

б) прикметники: *Дивно подіяв цей тремтливий, дзвінкий звук на всіх нас*.

в) пасивні дієприкметники: *Світало; над вогкою купою наніврозвалених будівель мерехтіла, гаснучи, Венера*.

г) дієприслівники: *Море, заспокоївшись за ніч після мертвих брижів, ще кипіло дрібними частими жмурками*.

д) підрядні означальні речення: *Сонце, яке відразу почало пражити, швидко здіймалося над степом*.

е) дієслово в дійсному способі: *Над заводом коливалася величезна червона заграва*⁵.

Пасивні дієприкметники в українській мові короткої форми не мають: *нагороджений, закінчений*.

Participle I відповідає в українській мові одночасно активному дієприкметнику, що закінчується на *-учий, -ючий, -ачий, -ячий* (дієприкметник теперішнього часу недоконаного виду): *сяючий, правлячий, лежачий, несучий* та *-лий* (дієприкметник минулого часу доконаного виду): *потемнілий, зчорнілий посивілий, змоклий* та дієприслівнику недоконаного виду, що закінчується на *-учи, -ючи, -ачи, -ячи*: *шукуючи, дзвонячи, співаючи* (простий *Participle I*) та дієприслівнику доконаного виду, що закінчується на *-ши, -вши*: *прочитавши, подолавши, прибігши* (перфектний *Participle I*).

Participle II перекладається українською мовою пасивними дієприкметниками минулого часу доконаного чи недоконаного виду з суфіксами-закінченнями: *-ний, -ений, -тий*: *обраний, здійснений, тертий*.

Під час перекладу дієприкметників та дієприкметникових зворотів потрібно враховувати синтаксичну функцію, яку вони виконують у реченні. Як вже було зазначено, дієприкметник може виконувати декілька функцій у реченні. Найчастіше англійський дієприкметник виступає в реченні у функції означення та обставини (часу, міста, причини, образу дії та супутньої дії). Контекст речення зазвичай дозволяє встановити характер обставинних відносин.

⁵ Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. К.: Освіта. 2002. 254 с.

Як **означення** можуть вживатися неперфектні форми *Participle I* та *Participle II*. Дієприкметник може виконувати функцію означення самостійно або у складі дієприкметникового звороту. У першому випадку дієприкметник найчастіше знаходиться в препозиції до іменника. У другому випадку він, як правило, знаходиться в постпозиції.

*We looked at the **sleeping** boy./ We looked at the boy **sleeping in the armchair**.*

Поодинокі дієприкметники в препозиції перекладаються дієприкметниками в такій самій функції – означення. Дієприкметники із залежними словами, тобто дієприкметникові звороти, можуть перекладатися саме такими ж дієприкметниковими зворотами чи підрядними означальними реченнями.

*Ми дивились на **сплячого хлопчика**. / Ми дивилися на хлопчика, **який спав у креслі**.*

Дієприкметники можуть також виступати у реченні у функції **обставини**. У цій функції дієприкметник перекладається українською мовою дієприслівниковим зворотом, підрядним або самостійним реченням чи іншим способом у залежності від сполучуваності слів у мові перекладу. Як обставина часу для вказівки на дію, що відбувається одночасно з дією, що позначає присудок, використовується неперехідна форма дієприкметника:

***Standing at the bus stop**, I saw Mr. Brown.*

***Стоячи на зупинці**, я побачив пані Брауна.*

Для того щоб підкреслити одночасний характер дій, перед дієприкметником можна використати сполучники *when* та *while*.

When standing at the bus stop ... / While standing at the bus stop ...

Якщо дія, на яку вказує дієприкметник, попереджувала дії, що позначається присудком, використовується перфектна форма дієприкметника I.

***Having discussed all the main points**, we took a vote.*

***Обговоривши всі основні питання**, ми проголосували.*

У функції обставини причини використовується дієприкметник теперішнього часу (*Participle I*) як у перфектній, так і в неперфектній формі:

***Knowing that he was short of money**, I offered to lend him some.*

***Знаючи, що він на мелі / Оскільки я знав, що він на мелі**, я запропонував позичити йому трохи.*

***Having worked in the company for more than thirty years**, he was sure he was entitled to a good pension.*

Відпрацювавши в компанії більше ніж тридцять років / Оскільки він відпрацював у компанії більше ніж тридцять років, він був упевнений, що він заслужив на добру пенсію.

Дієприкметник минулого часу (*Participle II*) також може передавати значення причини.

Shocked by her accusations, he couldn't utter a word.

Шокований її звинуваченнями, він не міг вимовити ні слова.

За допомогою дієприкметника, який використовується у функції супутньої дії, відбувається вказівка на дію, яка супроводжувала основну дію, що позначається присудком. У даній функції використовується неперфектна форма дієприкметника теперішнього часу (*Participle I*)⁶:

The professor was listening to the student making remarks from time to time.

Професор слухав студента, час від часу укидаючи репліки.

Виокремлення обставини образу дії досить умовно, тому що в смисловому плані вона має багато спільного з обставиною супутньої дії.

He was sleeping on the sofa snoring softly.

Він спав на дивані, тихесенько хрюлячи.

Participle II (іноді *Participle I*) у залежності від сполучника, після якого він стоїть, може передавати також й інші обставинні значення. У сполучуваності зі сполучником *if* або *unless* дієприкметник передає значення обставини умови, після сполучника *though* – значення обставини уступки. Такі дієприкметникові звороти перекладаються українською мовою підрядними реченнями.

If given the opportunity, this industry will rapidly develop.

Якщо цій галузі промисловості надати (буде надано) сприятливі можливості, вона буде швидко розвиватися.

Таким чином, дієприкметники у функції обставини можуть перекладатися дієприслівником або підрядним реченням.

Дієприкметник також може виступати **вставним членом речення**. Українською мовою він часто перекладається дієприслівником або вставним реченням зі сполучником *якщо*.

Import from the U. S. declined about 14 per cent in value, as compared with the like period in 1997. Considering the increase in import prices the volume decrease was considerably greater.

Імпорт зі США зменшився в грошовому еквіваленті на 14% у порівнянні з таким саме періодом 1997 року. Якщо врахувати

⁶ Михельсон Т.Н., Успенская Н.В. Практический курс грамматики английского языка. Санкт-Петербург: Специальная литература, 1995. 255 с.

(враховуючи) збільшення імпорتنих цін, то можна сказати, що зменшення його об'єму було значно більшим.

Треба також зауважити, що поодинокі дієприкметники можуть виступати у граматичній функції **сполучника чи прийменника**, наприклад, *assuming, concerning, provided, following* та ін.

*No statement was issued at the weekend **following** a seven-hour meeting of Cabinet Ministers.*

*У кінці тижня, **після** наради міністрів, що тривала сім годин, не було видано жодної заяви.*

Дієприкметники у функції сполучників уводять умовні, причинно-наслідкові та допустові підрядні речення. Українською мовою вони перекладаються таким чином: *provided, granted (granting)* – *за умови, беручи до уваги, supposing, assuming* – *якщо, припустимо, що, seeing* – *оскільки, беручи до уваги, враховуючи, зважаючи на, з огляду на, через те, що.*

*A wider association of this kind would be feasible, **provided** that the methods adopted are in line with those proposed at the conference.*

*Більш широка організація (асоціація) такого роду була б можлива **за умови**, що прийняті методи будуть відповідати методам, що були запропоновані на конференції.*

Дієприкметники у функції прийменників стоять перед іменником та перекладаються українською мовою таким чином: *given* – *за наявності, failing* – *за відсутністю, regarding, considering, respecting* – *відносно, pending* – *в очікуванні, following* – *після.*

Given, failing зі словами, що належать до них, можуть перекладатися умовним підрядним реченням⁷. Наприклад: *failing (given) good will... за відсутністю (наявності) доброї волі..., якщо відсутня (є) добра воля...*

***Given** good will on the part of other states, this proposal could be carried into effect without any further delay.*

***За наявності** доброї волі з боку інших держав цю пропозицію можливо було би здійснити без подальшого гаяння часу.*

Дієприкметники теперішнього часу (*Participle I*) також використовуються для утворення форм часу групи *Continuous* та *Perfect Continuous*. Дієприкметники минулого часу (*Participle II*) використовуються для утворення форм часу групи *Perfect*, а також пасивного стану.

Крім зазначених вище способів перекладу дієприкметників, активний дієприкметник теперішнього часу може перекладатись дієсловом в особовій формі.

⁷ Зражевская Т.А., Беляева Л.М. Трудности перевода с английского языка на русский. Москва : Международные отношения, 1972. 145 с.

She sat sewing.

Вона сиділа та шила.

Для сучасної англійської мови характерні означення, що виражені складеними прикметниками, другим елементом яких є дієприкметник минулого часу (*Participle II*). У деяких випадках такі означення збігаються з українськими означеннями, що виражені складеними словами або двома лексичними одиницями.

The long-expected reform. Довгоочікувана реформа.

В інших випадках такі означення можуть перекладатися іншими способами.

Much-advertised policy. Політика, що широко рекламується.

Tory-directed policy. Політика, спрямована консерваторами.

He travels so much that he has become train-minded.

Він так багато мандрує, що на все дивиться очима пасажира.

Т.А. Зражевська та Л.М. Беляєва, окрім означених способів перекладу дієприкметників російською мовою, також кажуть про переклад дієприкметників минулого та теперішнього часу як поодиноких, так і дієприкметникових зворотів лексичними засобами (мається на увазі переклад прикметником, прислівником, іменником з прийменником тощо), окремим реченням тощо. Переклад українською мовою це також допускає.

Tomorrow morning the 'Right to Life' campaign supported by nine religious peace organizations will hold a silent procession⁸.

Завтра вранці кампанія «Право на життя», за умови підтримки дев'яти (яку підтримують дев'ять) релігійних організацій у захисті миру, організує мовчазну процесію.

Б.С. Хаймович та Б.І. Роговська також зазначають, що поодинокі дієприкметники можуть перекладатися прикметниками (*a charming woman – чарівна жінка*), а також субстантивованими іменниками (*the wounded – поранений, the accused – звинувачуваний*)⁹.

Таким чином, перш ніж приступати до перекладу дієприкметників та дієприкметникових зворотів, необхідно встановити, в якій саме синтаксичній функції вони виступають.

Л.С. Макарова, Є.Н. Долуденко зазначають такі труднощі під час перекладу дієприкметників, з якими зіштовхується перекладач:

⁸ Зражевская Т.А., Беляева Л.М. Трудности перевода с английского языка на русский. Москва : Международные отношения, 1972. 145 с.

⁹ Хаймович Б.С., Роговская Б.И. Теоретическая грамматика английского языка. Москва : Высш. шк. 1967. 299 с.

– дієприкметник минулого часу (*Participle II*) у функції означення може стояти після слова, що означається, збігаючись при цьому за формою з дієсловом у *Past Simple*:

*The speed **achieved** made it possible to...*

Набрана швидкість дозволила...;

– якщо дієприкметник має після себе прийменник, то перекладається підрядним означальним реченням неозначено-особового характеру; при цьому прийменник ставиться перед відносним займенником, що вводить це підрядне речення: *the book **much spoken of** – книга, про яку багато говорять*;

– дієприкметник, що стоїть на початку речення, може бути частиною присудка; в цьому випадку в реченні спостерігається інверсія, й перекладати його треба, починаючи з обставини чи додатку, що стоїть після дієприкметника, після чого перекладається присудок та підмет:

***Attached to the paper** are tables and flowcharts.*

До статті додаються таблиці та схеми;

– дієприкметник минулого часу на початку речення у функції обставини перекладається безособовим підрядним реченням:

***Built a hundred years ago**, the house stood still intact.*

Дім, який збудували сто років тому, стояв цілісінький.

Дослідниці зазначають, що головною перепоною до успішного перекладу в подібних випадках є прагнення копіювати формальні особливості структури оригіналу. Між тим найбільш ефективним способом перекладу в цьому випадку, як і в більшості інших, є пошук найбільш природних форм вираження, що використовуються для позначення того чи іншого смислу в мові перекладу¹⁰.

3. Переклад дієприкметників в оповіданнях

Р. Бредбері українською мовою

Працюючи з нашим матеріалом дослідження, ми встановили такі способи перекладу дієприкметників, що зустрілися в тексті оповідань.

Дієприкметник I було перекладено:

1. Активним дієприкметником теперішнього часу недоконаного виду:

*“Yes”, said Dark behind him, in a **croaking**, strange voice¹¹.*

– Так, – пролунав позаду нього надивовижу **скрипучий** голос Дак¹².

¹⁰ Макарова Л.С., Долуденко Е.Н. Матеріали по курсу теорії и практики переклада. Майкоп: Изд-во АГУ. 2008. 205 с.

¹¹ R. Bradbury. Stories. URL: <http://raybradbury.ru/library/stories/>

¹² Р. Бредбері. Лід і вогонь: оповідання. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 2016. 296 с.

*This old, **trembling** woman with the half-blind eyes, his sister.*

*Ця стара, **тремтяча**, наполовину сліпа жінка – його сестра.*

В усіх випадках дієприкметник І виконує функцію означення, що зберігається й у мові перекладу.

2. Активним дієприкметником минулого часу доконаного виду:

*Their minds brushed like **straying** fingers.*

*Їхні думки зіштовхнулись, наче **заблудлі** пальці.*

3. Дієприслівником недоконаного виду:

*She stared **blindly**, **shivering**.*

***Тремтячи**, вона втупилася вперед невидючим поглядом.*

У разі використання такого засобу функцію дієприкметника І збережено – обставина образу дії.

4. Підрядним реченням:

*He tasted blood from his **bleeding** cheek.*

*Він відчув смак крові, **що текла зі щоки**.*

*“We could make it to the cave in two hours, **walking**”.*

– ***Якщо ми будемо йти**, то доберемося до печери десь через дві години.*

У першому прикладі ми бачимо, що дієприкметник замінюється на підрядне означальне речення у перекладі українською. Таким чином, функцію означення збережено. У другому випадку дієприкметник І виконує функцію обставини й тому не може бути переданий означальним реченням. У даному випадку він передається умовним підрядним реченням.

5. Дієсловом в особовій формі:

*His knee made a **wrenching** sound on the hard earth.*

*Його коліна **різко стукнулися** об твердий ґрунт.*

*His mother trembled over him, **not eating** ...*

*... вона нічого **не їла** ...*

У першому оригінальному фрагменті тексту дієприкметник І виконує функцію означення, в інших двох – функцію обставини. Ці функції під час перекладу не збережено.

6. Пасивним дієприкметником минулого часу доконаного чи недоконаного виду:

*It smote them a blow as with a flat, **sizzling** stone.*

*... наче хтось **таракнув** плоским **розпеченим** каменем.*

7. Дієприкметниковим / дієприслівниковим зворотом:

*Like a bird newly cracking its way from a shell, he was almost a unit, complete, **all-knowing**.*

*Наче пташка, яка щойно проклунулася з яйця, він був, по суті, майже викінченою системою, цілковито розвинутою й **оснащеною необхідним знанням**.*

*His sister, Dark, ran in and out with other little hothouse children, forever **eating**.*

*Його сестра Дак бігала туди-сюди з іншими тепличними дітьми, **безнастанно щось жує**чи.*

Як можна побачити в наведених прикладах, поодинокій дієприкметник в мові оригіналу замінюється дієприкметниковим (у першому прикладі) чи дієприслівниковим (у другому прикладі) зворотом. Функцію означення та обставини в перекладі збережено.

8. Лексичними засобами (прислівником, прикметником, іменником з та без прийменника):

*In the next few **blazing**, impossible instants questions flicked through his brain.*

*Упродовж кількох **болісних** секунд у його голові промайнуло кілька запитань.*

*She gave Sim one last **fondling** touch.*

*Вона востаннє **ласкаво** торкнулася його ...*

*The little **running** child screamed, the sun burned, and the screaming stopped.*

*Малюк **на бігу** скрикнув, сонце наздогнало його, і крик затих.*

Як можна побачити з наведених прикладів, функція дієприкметника І – означення – у мові оригінала зберігається, якщо його передано прикметником. Його функція обставини в передачі прислівником та іменником з прийменником збережено.

9. Окремим реченням чи у складі складносурядного речення:

*A dozen men dropped with shards of ebony in their brains, a half dozen more showed **drooping, broken** arms.*

*Вже близько десяти бійців лежали з чорними осколками в мозку, у ще п'ятьох **звисали зламани** руки.*

Оскільки перфектна форма дієприкметника І нам не зустрілася, переклад неперфектної форми дієприкметника І дієприслівником доконаного виду неможливий.

Дієприкметник II було перекладено:

1. Пасивним дієприкметником минулого часу доконаного чи недоконаного виду:

*From their **shattered** hulls tumbled men and women.*

*З їхніх **розбитих** корпусів виходять чоловіки та жінки.*

*Enemies are made over things like **stolen** foods.*

*Ворогами стають через **украдену** їжу.*

Функцію оригінального дієприкметника II – означення – збережено в усіх випадках.

2. Підрядним реченням:

*Where were these **hated** Scientists?*

Де ж ті вчені, котрих усі так ненавидять?

*This pilot, sitting at his controls, alone, had landed the ship on a mountain within sight of other **fallen and smashed** crafts.*

*Цей пілот, сидючи за пультом управління, сам приземлив корабель на горі, неподалік від інших суден, які **впали і розбилися**.*

Оскільки дієприкметники передаються підрядними означальними реченнями, в мові перекладу функцію означення збережено.

3. Дієсловом в особовій формі:

*The knife was high, **suspended**, ready to destroy him.*

*Ніж **завис** високо над головою, готовий його знищити.*

Функцію означення в перекладі не збережено внаслідок того, що дієслово в особовій формі не може виконувати цю функцію.

1. Дієприкметниковим зворотом:

*The **webbed** face of his father jerked over him...*

*Над ним раптом з'явилося **пооране зморшками** татове обличчя...*

*The echo of his running feet died away down a shaft of **polished** stone.*

*Тільки виляски від його ніг відлунювали у **викладеній гладкими плитами шахті**...*

Як бачимо, в оригіналі вживається дієприкметник II, а в мові перекладу – дієприкметник II із залежними словами, тобто дієприкметниковий зворот. Функцію означення в перекладі збережено.

2. Лексичними засобами (прислівником, прикметником, іменником з та без прийменника):

*He thought he saw his parents; father with his **defeated** face...*

*Йому здалося, що він бачить своїх батьків: тата з **безутішним** лицем...*

*... the eyes were like **discolored** coins caught in a web of lashes.*

*... очі схожі на **безбарвні** монети в павутині вії.*

В усіх знайдених прикладах дієприкметнику II в англійській мові відповідають українські прикметники.

За використання прикметника в мові перекладу функцію дієприкметника II – означення, так саме, як і дієприкметника I, збережено.

Іменник із прийменником, а також прислівники набагато рідше було використано в перекладі дієприкметників II українською мовою.

*Chion sat across from Sim, his **thin-mouthed** face arrogant.*

*Кайон сидів навпроти Сіма, і його обличчя з **тонкими губами** виражало зверхність.*

*The old man looked **surprised**...*

*Старий спочатку **здивовано** глянув на нього, а потім розсміявся, наче почув якийсь необразливий жарт.*

У першому прикладі дієприкметник II виконує функцію означення, в другому – функцію обставини образу дії. Все це було збережено в перекладі.

3. Активним дієприкметником теперішнього часу недоконаного виду:

*The two men staggered under the **molten** impact, sweat broke from their **naked** thighs and loins, under their arms and on their faces was a glaze like fine glass.*

*Двоє бійців хитнулися від **палючого** удару, на їхніх **оголених** стегнах і спинах виступив ніт, ребра й обличчя заблистіли, наче скляні.*

У даному прикладі дієприкметник *molten* передається активним дієприкметником теперішнього часу, а дієприкметник *naked* передається пасивним дієприкметником минулого часу. Обидва дієприкметника виконують функцію означення, що було збережено в перекладі.

4. Активним дієприкметником минулого часу доконаного виду:

*Sim's father lifted his **eroded**, lifeless face.*

*Сімів батько підвів своє **зістаріле**, неживе обличчя.*

*"Here, eat," she said to the **distracted** boy.*

*– Ось, їж, – сказала вона до **оторонілого** брата.*

Як бачимо, функцію дієприкметника II – означення – збережено.

Таким чином, можна побачити, наскільки різноманітними є засоби передачі англійського дієприкметника українською мовою. Все це дозволяє грамотно та професійно перекладати українською з дотриманням усіх мовних норм.

ВИСНОВКИ

Дієприкметник є однією з неособових форм дієслова поряд із герундієм та інфінітивом. Дієприкметник – це неособова форма дієслова, що поєднує в собі властивості дієслова та прикметника чи прислівника. У зв'язку з такими ознаками дієприкметник здатний виконувати різноманітні функції в реченні: виступати означенням, обставиною часу, умови, причини, супутньої дії та образу дії, бути частиною складеного присудка, в складі сполучника, вставних конструкцій. За формами дієприкметника найчастіше говорять про дієприкметник I та II, простий (неперфектний) та перфектний. Вони можуть уживатися по одинці чи із залежними словами, тобто становити дієприкметникові звороти. Дієприкметники можуть також входити до складу дієприкметникових конструкцій: об'єктного дієприкметникового звороту, суб'єктного дієприкметникового звороту, абсолютного, або незалежного дієприкметникового звороту.

Загалом, методом суцільної вибірки з оповідань Р. Бредбері «Усмішка» та «Лід і вогонь» нами було вибрано 177 фрагментів тексту, що містять 252 дієприкметника. Було проаналізовано дієприкметники, які виконують тільки функції означень та обставин. Дієприкметники у складі складених присудків або тих, що еквівалентні прийменникам, сполучникам чи вставним словам, розглянуто не було. Із загальної кількості таких дієприкметників більшість становлять дієприкметники I – 58,3%. Із цієї кількості 31,7% дієприкметників виконують функцію означення, а 26,6% – функцію обставини. Причому було відзначено, що дієприкметники в досліджуваних художніх текстах виконують функцію тільки обставини образу дії. 41,7% прикладів становлять дієприкметник II. З них 35,7% одиниць виконують функцію означення, а 6,0% – обставини.

Переклад з мови на мову залежить від функцій, що виконують дієприкметники в реченнях. Функції, що виконують дієприкметники в оригіналі, може бути збережено чи змінено в залежності від конкретного способу перекладу, тобто частини мовлення чи словосполучення, що вживається в мові перекладу замість оригінального дієприкметника чи дієприкметникового звороту.

Як довело наше дослідження, найбільш частотний спосіб передачі англійського дієприкметника I – переклад лексичними засобами (прислівником, прикметником, іменником, іменником із прийменником), найменш частотний – переклад окремим реченням. Найбільш частотний спосіб передачі англійського дієприкметника II – переклад пасивним дієприкметником минулого часу, найменш частотний – активним дієприкметником теперішнього часу.

У перспективі нашого дослідження входить розгляд та аналіз особливостей передачі англійських дієприкметникових конструкцій.

АНОТАЦІЯ

У процесі перекладу іншомовних текстів перекладач може зіткнутися з багатьма труднощами. Це зумовлено тим, що між різними мовами, окрім лексичних, наявні й значні граматичні відмінності, спричинені особливостями граматичної структури мови. Однією з актуальних проблем перекладу англійських граматичних категорій є труднощі, що виникають під час передачі неособових форм дієслова, зокрема англійського дієприкметника. Оскільки дієприкметник в англійській мові має подвійну природу, то для нього характерне поєднання семантичних і синтаксичних ознак прикметника та дієслова. Дієприкметник є багатофункціональним як в українській, так і в англійській мові. Але кількість форм дієприкметника і можливості їх використання в обох мовах відрізняються, що призводить до певних

труднощів під час перекладу. У даній статті розглядається та аналізується англійський дієприкметник, його форми, різноманітні функції, а також установлюються закономірності засобів передачі дієприкметників під час перекладу українською мовою в залежності від виконуваних ними функцій у реченні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко О.М., Блажко М.Б. Українська мова та література : Довідник. Київ : Грамота, 2015. 560 с.
2. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. Київ : Освіта. 2002. 254 с.
3. Нагорная А.В. Неличные формы английского глагола. Москва : АЙРИС-пресс. 2015. 96 с.
4. Качалова К.Н., Израйлевич Е.Е. Практическая грамматика английского языка. Москва : ЮНВЕС. 1995. 555 с.
5. Михельсон Т.Н., Успенская Н.В. Практический курс грамматики английского языка. Санкт-Петербург : Специальная литература, 1995. 255 с.
6. Зражевская Т.А., Беляева Л.М. Трудности перевода с английского языка на русский. Москва : Международные отношения, 1972. 145 с.
7. Хаймович Б.С., Роговская Б.И. Теоретическая грамматика английского языка. Москва : Высш. шк., 1967. 299 с.
8. Макарова Л.С., Долуденко Е.Н. Материалы по курсу теории и практики перевода. Майкоп : Изд-во АГУ, 2008. 205 с.
9. Bradbury R. Stories. URL: <http://raybradbury.ru/library/stories/>
10. Бредбери Р. Лід і вогонь: оповідання. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 296 с.

Information about the authors:

Boldyreva A. Ye.,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Translation Department
Odessa I. I. Mechnikov National University
2, Dvoryanskaya str., Odesa, 65082, Ukraine

Yarovenko L. S.,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Translation Department
Odessa I. I. Mechnikov National University
2, Dvoryanskaya str., Odesa, 65082, Ukraine